

Pod kříži se dobře přede

Rozhovor s Rüdigerem Schmidtem- -Grépálym, ředitelem Kolleg Friedrich Nietzsche ve Výmaru

Břetislav Horyna

Vila, ve které dožil svá poslední léta Friedrich Nietzsche, stojí ve Výmaru na nevyšokém, ale táhlém vršku. Není to žádný architektonický skvost, ani nijak nepřevyšuje okolí, kolemjdoucí by si jí ani nevšimli, nebýt pamětní desky upozorňující na to, že v tomto obyčejném měšťanském domě z 19. století žil a zemřel jeden z géníů moderní evropské filozofie. Výraz „žil“ je poněkud eufemistický; v době, kdy zde Nietzsche pobýval, pokročila jeho choroba tak daleko, že již nevěděl, kde vlastně je.

Poslední léta před smrtí o něj pečovala jeho sestra Elizabeth Förster-Nietzsche, jejíž pochybnou zásluhou se z vily stalo kultovní místo hledačů nadčlověka a nositelů vůle k moci. Když člověk stojí v největší místnosti domu, typickém měšťáckém salonu, který celou svou kompozicí dodnes předstírá, že je něčím, čím nikdy nemohl být, stojí na místě, kudy prošly desítky osobností evropské literatury, hudební vědy, umění i politiky (od Ludwiga Klagese a Thomase Manna až po Hitlera), ale zároveň také na místě, kde se odehrál jeden z neobvyklých zločinů v dějinách filozofie. Průvodci současnou expozicí horlivě zdůrazňují, že stůl v salonu je právě ten, u kterého Nietzscheho sestra zkomponovala a doplnila jeho poznámky k nedokončenému dílu tak, že vznikla proslavená *Wille*

zur Macht (1901, 1906), Vůle k moci, již si s Nietzschem obvykle automaticky spojujeme, ačkoli ji nikdy nenapsal. Zásluhou Elizabeth Förster-Nietzsche přišel na svět filozof árijské plavovlasé bestie a pozvolna se vytrácel duchaplný, vzdělaný kritik společenských poměrů, které umenšují lidskou důstojnost a hodnotu, aby mohly s člověkem snáze a bez odporu nakládat.

Dnes sídlí ve vile vědecký institut, který nese jméno Kolleg Friedrich Nietzsche a organizačně spadá pod Klassik Stiftung Weimar. V bývalém Nietzscheho bytě, který zůstal téměř nezměněn, se střídají v půlročních nebo ročních intervalech stipendiáti, využívající klid a pohodu svého přechodného bydliště většinou k napsání odborné publikace. Za dobu své existence si Kolleg Friedrich Nietzsche vybudoval patřičné renomé, což dokládá i pohled na listinu osobností, které hostil: mezi jinými zde pobýval například jeden z předních znalců filozofie německého idealismu a jejího širšího kulturního prostředí, Dieter Henrich, který vytěžil ze svých výmarských měsíců pozoruhodnou publikaci *Denken und Selbstsein* (Frankfurt am Main, Suhrkamp 2007).

Současným ředitelem institutu je dr. Rüdiger Schmidt-Grépály, mezi jehož početné aktivity spadá rovněž pořádání

konferencí, na něž zve účastníky značně různorodého zaměření, ve snaze vyvolat výměny názorů a posunout diskuze o filozofii nejen Friedricha Nietzscheho dál, blíž dnešním lidem. Jednu z nich uspořádal v prosinci roku 2007 a při této příležitosti poskytl ochotně rozhovor pro časopis *Aluze*. Jeho podstatné části zde nyní uvádíme.

Jsme zde v Nietzscheově domě a také v Nietzscheově archivu, takříkajíc na posvátné půdě pro všechny ty, které dnes okouzlují a oslovují jeho filozofie. Vy se s takovými, pane doktore, setkáváte pravidelně při různých příležitostech. Jako ředitel tohoto institutu máte příležitost sledovat, jak se rozvíjejí dnešní nietzschovská zkoumání, kdo a kde se jim věnuje, a patří vám také velká zásluha na jejich podpoře. Mohl byste se nejprve našim čtenářům krátce představit?

Pocházím ze severního Německa, z Lübecku, a přišel jsem do Výmaru roku 1993, na pozvání tehdejšího ředitele Klassik Stiftung Weimar. Mým úkolem bylo uspořádat osm velkých mezinárodních konferencí o životě a díle Friedricha Nietzscheho a později také o recepci jeho díla v Německu i v zahraničí. Tyto konference se mi podařilo zorganizovat pod názvem *Entdecken und Verraten* (Odhalit a prozradit) a také z nich vydat sborníky. Bylo to první svobodné jednání o Nietzscheovi zde ve Výmaru, protože do té doby se žádná mezinárodní setkání k tomuto tématu nekonala a také Nietzscheho archiv nebyl dostupný.

V době mezi oběma válkami i za Honckerových časů v NDR se o Nietzsche mluvalo?

Dokud zde vládla Nietzscheova sestra Elizabeth Förster, a to bylo až do roku 1935, byl celý jeho odkaz pouze zneužit a instrumentalizován. Poté, v bývalé NDR nebyl zájem na oživení zájmu o Nietzscheovu filozofii, naopak se všechno tabuizovalo, dokonce i to, že zde Nietzsche žil. Z domu samého byl dokonce zahlazen i do kamene vytesaný secesní nápis „Nietzsche-Archiv“, jehož autorem byl belgický architekt Henry van der Velde, který v roce 1903 tento dům přestavěl v secesním stylu.

A po obratu a sjednocení Německa?

Po roce 1993, a tím se dostáváme k založení Kolleg Friedrich Nietzsche, jsem se pokusil oživit dávnou Nietzscheovu myšlenku. On totiž snil vždy o založení toho, čemu říkal „Klášter pro svobodné duchy“. Pokusil jsem se uskutečnit jeho sen v tomto domě, kde zemřel, kde se s ním nezačalo zrovna nejlépe, kde bylo zfalšováno jeho dílo, ale ne jako klášter, nýbrž jako otevřený institut pro svobodné duchy. Je to instituce, která má pracovat v Nietzscheově duchu, to znamená svobodně, nepředpojatě, bez předsudků, experimentálně, tak, aby v sobě lidé rozvíjeli svobodný intelekt. Cílem je přemýšlet bez všech omezení o současnosti i budoucnosti. Kolleg není výzkumné pracoviště, které by se zabývalo výhradně dílem Friedricha Nietzscheho. Ačkoli pořádáme k jeho filozofii často nejrůznější akce, jsme stále především institutem, kde se má rozvíjet svobodné myšlení a svobodné zkoumání. Kvůli tomu sem zveme mladé lidi i etablované filozofy, učence a spisovatele. Důležité je, aby zde mohli lidé pracovat v klidu a bez tlaku, zejména bez institucionálních tlaků – občas bývám kritizován za to, že na otázku, co dělají naši stipendiáti, odpovím, že nemusejí dělat nic. Nemají přesně dané povinnosti, ale mají svobodu zkoumání a je na nich, jak ji dokážou využít. S tím se pořád dost lidí nedokáže smířit.

Kdy byl založen Kolleg Friedrich Nietzsche?

Samo založení Kolleg Friedrich Nietzsche se uskutečnilo v roce 1999, v den Nietzscheových narozenin v říjnu. Výmar byl tehdy kulturním městem Evropy, panovala tu celý rok taková zakladatelská horečka, která se projevila i tím, že byly všechny pokladny a všechny zdroje otevřené, bylo možné získat prostředky mnohem snáz než kdykoli jindy. Věděl jsem již předem, že to bude jedinečná příležitost založit tuto instituci, a také jsem tuto příležitost využil. Nyní budeme mít již brzy rok 2008 a blíží se první desetileté výročí založení našeho institutu, na jehož oslavy srdečně zvu všechny zájemce také z České republiky.

Jsme tedy samostatná instituce, s vlastní správou, nebo spadáte institucionálně pod univerzitu, anebo máte alespoň kontakty s univerzitou?

Situace je taková: zdejší archiv, zvaný Nietzsche-Archiv, byl v roce 1947 dán pod správu Rudé armády a uzavřen a dodnes není zcela zpřístupněn. Archiválie jsou zčásti uloženy v Goethe-Schiller-Archiv a v knihovně vévodkyně Anny Amálie, část je také v národním muzeu. Tehdy po válce byly skutečně důvody archiv zavřít, protože Elizabeth Förster-Nietzsche zde opravdu pěstovala nacistickou ideologii. To nelze popřít a to je velmi špatná, negativní součást dějin tohoto domu. Důvody k jeho uzavření tedy existovaly. V padesátých letech byl pak Nietzscheův dům začleněn pod Klassik Stiftung Weimar, které se v době NDR jmenovalo jinak, bylo to Nationale Forschungs und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur. V NDR se vytvořil také koncept, podle kterého všechny materiály starší padesáti let, ať se týkaly kohokoli, měly spadat pod jednu instituci, totiž pod tento ústav. Po roce 1990 se ústav přejmenoval na Klassik Stiftung Weimar, avšak struktura fungování se kompletně převzala – nebyla provedena žádná evaluace, všechno bylo převzato tak, jak to vzniklo v NDR. To byl také důvod, proč se Nietzsche-Archiv a Nietzscheův dům dostaly pod Klassik Stiftung. Financování tohoto druhého největšího německého Stiftung je poměrně komplikované, padesát procent dává spolková republika, čtyřicet procent dává spolková země Durynsko a zbývajících 10% město Výmar. Správa je tudíž celkově v rukou Klassik Stiftung, ale pokud jde o výzkumy, bádání a organizování různých přednášek a akcí, máme plné kompetence my, a jsme tudíž relativně nezávislí na další stupních řízení. Kooperaci s univerzitou máme, a to s univerzitou ve Výmaru, kde je jedna jediná malá univerzita pro architekturu, tam máme spolupráci s fakultou pro média, která rozvíjí studijní a vědecké programy, s nimiž přicházíme nejvíce do styku. Samozřejmě mnohem lepší by bylo spojení s univerzitou v Jeně, na kterém nyní pracuji. Chtěl bych uzavřít spolupráci s katedrou filozofie na univerzitě v Jeně, protože tam jsou odborníci a hlavně studenti, které zde nemáme, a ti by mohli výrazně napomoci rozvoji Nietzscheho institutu.

Spojení s Jenou by také odpovídalo tradici, Výmar a Jena tvořily tradičně kulturní dvojměstí, již počínaje ranou romantikou, a svým způsobem i perso-

nální unii, spojenou lidmi jako byl Goethe a další.

Ano, to je docela zvláštní situace, že když sem člověk přijde, pak téměř přirozeně, abych tak řekl spontánně spojuje obě tato města dohromady. Toto spojení vyvstává jakoby samo od sebe, například mnohem zřetelněji než vazba na Erfurt. Osobně se také podílím na práci na univerzitě v Jeně, měl jsem před několika lety výběrový přednáškový kurz na katedře filozofie a tato spolupráce se bude opakovat.

Jistě, Jena vděčí Výmaru za mnoho. Vy jste ale nyní mluvil o svobodě zkoumání, o tom, že si můžete sami určovat plány a záměry výzkumu, ale pokud jde o „případ Nietzsche“, tak tomu jistě nebylo vždy. Byl to problematický filozof, autor, spisovatel, a kritéria, podle kterých byl posuzován a často také odsuzován, se během doby relativně radikálně měnila.

Mohl byste krátce popsat dějiny nietzschovských zkoumání po jeho smrti, pak během výmarské republiky, během éry nacionálního socialismu, a pak v době NDR?

Existuje několik fází. První je ta, kdy zde Nietzsche ještě žil, ale fakticky již jen přežíval, jeho vědomí bylo již natolik zatemněno, že nevěděl, kde je. Hned po jeho smrti se stalo toto místo přitažlivým pro umělce, spisovatele, architekty, literáty, a je nutné říci, že první fáze, tj. do začátku první světové války, byla velmi progresivní. Na to se často zapomíná, když se hodnotí působení Elizabeth Förster-Nietzsche, která pozvala do Výmaru tehdy velmi progresivního secesního, avantgardního architekta Henry Clementa van der Velda, a ten navrhl a vyprojektoval salon, který právě svým avantgardistickým zaměřením vytvořil polaritu mezi konzervativním městem tam dole, konzervativním zámekem, a Nietzscheho domem zde nahoře, nad městem. Panoramatu odsud shora na město Výmar se tehdy říkalo Silberblick,¹ takže to do roku 1914 bylo skutečně místo čilého uměleckého ruchu, které se stalo téměř východiskem pro nové hnutí Bauhausu. Van der Velde, pozdější ředitel Bauhausu,² vždy říkal, že bez tohoto domu, bez Elizabeth Förster-Nietzsche a bez Nietzscheho archivu by nikdy nepřišel do Výmaru a Bauhaus by nevznikl. To je sice přehnané, ale paradoxně tak můžeme říci, že Elizabeth Förster-Nietzsche se stala spoluzakladatelkou Bauhausu.

Druhá fáze začíná po prohrané válce, kdy se Elizabeth Förster-Nietzsche dostávala stále více na politickou pravici. Ona byla sice vždy konzervativní, ale zprvu, před válkou, měla jistou úroveň a společenskou uhlazenost. Po válce však viděla, že její bratr je stále populárnější, jeho spisy získávají vliv a rozhodla se toho využít politicky. První, kdo ji silně ovlivnil, byl obdivovaný Mussolini – v tom nebyla sama, tehdy měl italský fašismus vliv i na další německé umělce, třeba na Rilka. Pak se obrátila i na Hitlera a poté se k začínajícímu mýtu Nietzscheho anticipace fašismu přidali i další, zejména francouzští spisovatelé, kteří Elizabeth Förster-Nietzsche podporovali morálně i finančně. V Nietzscheho domě tak vznikl skutečně politicky velmi reakční klub, který zvláště po její smrti proměnil tento dům ve strašlivé místo německých dějin, kde konal její synovec přednášky na téma „Nietzsche a nacionální socialismus“, kde vznikaly všechny ty falzifikáty, které známe jako vůli k moci, a toto dědictví vyzařuje ještě dlouho do současnosti, vlastně po celou dobu trvání NDR, kdy pro recepci Nietzscheho v celé východní Evropě platilo za závazné. Tady koření tvrzení, že Nietzsche byl opravdovým předchůdcem a ideologem nacionálního socialismu.

V té době také vznikala někdy docela zvláštní seskupení umělců, básníků, literátů, například poměrně známá skupina kolem Klagese, Schulera a Georga, která si říkala Kosmische Runde (Kosmický kruh) a vytvořila si vlastní kult Blutleuchte (Pochodeň krve). Měli i tito lidé kontakty k tomuto domu?

Na to vám nemohu konkrétně odpovědět, museli bychom se podívat do dochované dokumentace. Obecně se ale dá říci, že až na vyložené stoupence levice, například Waltera Benjamina, který sice Výmar navštívil, avšak v tomto domě asi nebyl a navíc psal články proti Nietzscheho archivu, sem zavítali všichni intelektuálové tehdejší doby. Thomas Mann nebo Martin Heidegger jsou jen příklady těch, kteří měli velmi úzké kontakty s Elizabeth Förster-Nietzsche – ostatně to se týkalo vzdělanců z celé tehdejší Evropy. Takže dějiny Nietzscheho archivu a salonu v tomto domě musíme dělit na dvě údobí, liberální, kdy zde působil van der Velde, a reakční, nacionálně socialistické, kdy se zde scházeli lidé fašistického smýšlení.

Poté, co Rudá armáda dům uzavřela, bylo dědictví Friedricha Nietzscheho v podstatě celé tabuizováno, nebylo přístupné výzkumům ani pro německé badatele. Působením lidí jako byl György Lukács, autor knihy *Zerstörung der Vernunft* (1954; česky: *Rozklad rozumu*, Praha 1958) se vytvořil obraz Nietzscheho jako předchůdce nacismu. Tento postoj vydržel až do samého konce – teprve rok dva před obratem se v časopise *Sinn und Form* (Smysl a forma) objevily první velice opatrné náznaky, že by se měl Nietzsche odkaz přehodnotit a podrobit svobodnému, neideologickému zkoumání. Během NDR se to ale nikdy neuskutečnilo.

Nová etapa začala až po sjednocení a dnes ji reprezentuje Kolleg Friedrich Nietzsche.

To je poměrně zajímavé, protože pokud si vzpomínám na svá studentská léta v bývalém Československu, Nietzsche nebyl nikdy takto radikálně spojován s nacismem nebo dokonce prohlášen za jeho myšlenkového předchůdce. Byl označován za nihilistu nebo za iracionalistu, ale ne za nacistu. Dokonce jsme se už jako studenti dozvěděli, že jeho pozdní dílo bylo zfalšováno jeho sestrou.

To je zvláštnost NDR, kde to bylo vždy zcela jednoznačné – buď byl chápán jako předchůdce nacismu, nebo jako stoupenec imperialistické agrese. To byly dvě základní linie, kromě kterých se o Nietzscheho už nijak jinak nemluvalo, snad s výjimkou studijních kroužků třeba v luteránské církvi, ale ani to nebylo nijak zásadní. Přitom ovšem bylo vředycky možné Nietzscheho knihy číst, v knihovnách byly dostupné a bylo možné si je vypůjčit – oficiální, státní zákaz vlastně nikdy neexistoval. Na nějakém indexu zakázaných knih Nietzsche nikdy nebyl, a dokonce knihovníci ve veřejných knihovnách nebo vedoucí antikvariátů vystavovali Nietzscheho spisy tak, aby si je lidé mohli půjčovat nebo kupovat.

Velká renesance Nietzscheho filozofie přišla pak na konci šedesátých let. Takzvaní osmašedesátníci, generace dnešních ředitelů bank, předsedů správních rad a ministrů zahraničí, byla nietzschovská, vyrostla s jeho myšlenkami, které se týkaly především rozkladu staré společnosti a vzniku nových poměrů.

Nietzsche byl něco jako studna, ze které čerpali podněty pro svůj protest. Pro tuto generaci byl Nietzsche přitažlivý. Jak si to vysvětlujete – bylo to spojené jen s protestem proti společenským poměrům, nebo se za tím skrývalo něco víc, nějaký náznak celkového kulturního zlomu, jaký očekával i sám Nietzsche?

Zde opět musíme rozlišovat. Renesance Nietzscheho nebyla jen německá věc, ale výrazně i záležitost Itálie, kde začala s novou edicí Nietzscheových spisů, kterou redigoval Montinari, člen Italské komunistické strany. Mimochodem, Montinari pracoval i zde, v tomto domě, na patře, kde právě sedíme, připravil první moderní kritickou edici Nietzscheových spisů, už bez falzifikátů. Sám jsem po skončení svých studií v Marburku, a jak víte, to byla pevnost západního marxismu, dva roky pracoval ve Florencii u Montinariho. Kvůli rozdělení Německa jsem se dozvěděl teprve ve Florencii, že vůbec existuje tento Nietzscheův dům. Tehdy bylo snadnější pracovat na tomto tématu v Itálii než v Německu – Montinari měl většinu Nietzscheho originálů ve fotokopíích, takže to, co se nedalo sehnat zde, bylo k mání ve Florencii.

Na osmašedesátíky měl Nietzsche vliv asi proto, že mezi nimi existovalo marxistické křídlo, které bylo připraveno na takové myšlení Adornem, Horkheimerem a vůbec Frankfurtskou školou, ale potom bylo konfrontováno se strnulou podobou východního marxismu-leninismu. Kromě toho to byla doba pražského jara, které se této generaci jeví jako ideální podoba marxismu – tehdy jsme byli všichni přesvědčeni, že socialismus s lidskou tvářičí je možný. A upřímně řečeno, když dnes vidím neoliberální kapitalistickou zkázu, ptám se sám sebe, zda na těch myšlenkách přece jen něco nebylo. Ale to je vedlejší – důležité je, že tehdy byl znovu objeven Nietzscheův rebelský duch. Dá se skoro říci, že Marx a Engels sloužili k analýze ekonomické základny a Nietzsche jako filozof, který, řečeno Marxovými slovy, analyzoval společenskou nadstavbu. Spojil se široký proud lidí, kteří četli Marxe a Nietzscheho současně, aby jim pomohli odhalit společenskou přetvářku, masku a lež, a myslím, že já jsem to dělal také. Vedle Adorna a Blocha jsem četl Nietzscheho a chápal jsem ho jako seizmograf, který zaznamenává otřesy buržoazní společnosti tak precizně a jemně, jako nikdo jiný.

Navíc se mi zdálo, že má mnohem přesnější a propracovanější pohled než Marx a Engels. Takže nakonec člověk potřeboval Nietzscheho, aby se mohl rozloučit s marxismem-leninismem.

Nietzsche jako kritik kultury, to je zřejmě perspektiva, která má svou hodnotu dodnes.

Jistě, i když dnes už dávno konjunktura zájmu o Nietzscheho pomíjí.

K tomu se snad ještě dostaneme – nyní jste se ale dotkl problému, který se vztahuje bezprostředně na nás, na náš život. Je to neoliberální světový pořádek, a to je přece otázka, která se hodí k Nietzschemu jak kritikovi kultury. Myslíte, že když Nietzsche kritizoval kořeny a tradice evropské kultury, že také viděl, jaké důsledky to přinese, a že my dnes žijeme v době těchto důsledků a pokud jde o perspektivy, nejsme na tom o mnoho lépe, než byl Nietzsche?

Když vezmete *Zarathustru*, místo, kde se říká, kam pohlédnu, vidím jen vůli k moci, pak je to přesný popis naší současnosti. I zde ve Výmaru, kam pohlédnu, vidím jen touhu po moci a vůli ovládat – ale to už se musím vyjadřovat trochu opatrněji. Sám víte, že dnešní boje o moc, o postavení, jsou stále tvrdší a ostřejší, nejen na úrovni univerzity, ale všude ve společnosti. A tady je Nietzsche opět člověkem, který viděl daleko dopředu.

Vztáhl byste to i na celkový světový řád, který, jak se zdá, se přizpůsobuje poměrům, jež vlastně míří proti člověku, proti individualitě?

Absolutně, a tady musíme znovu a moderně číst Marxe i Nietzscheho. Marx popisoval světový trh, to, jak se svět i s lidmi mění ve zboží, a jak píše, myslím, že v *Komunistickém manifestu*, před světem zboží, před kapitalismem, neobstojí ani čínská zed'. Dnes jsme v situaci, kdy zaniká jedna velká tradice, která přišla ze severní Evropy a v Německu se spojuje hlavně s Willym Brandtem, tradice sociálního státu, a my musíme bojovat za to, aby nebyl zničen sociální stát.

Obávám se, že sociální stát již byl zničen a člověk už je skutečně jen prostředek, nikoli účel věcí. Když se díváte na dnešní společenskou či kulturní situaci, nejen Německa, ale snad i světo-

vého ekonomického a politického uspořádání, jak si vysvětlujete, že tak analytický mozek, jaký reprezentuje Nietzsche, ustupuje stále víc do pozadí. Nietzsche už se mnoho nečte, a už vůbec ne jako analytik moderní společnosti, i když, jak se zdá, by mohl vrátit filozofii zpět k praktickým společenským problémům.

Nietzsche jako sociální filozof, to je sice pěkná myšlenka, ale těžko představitelná. V jeho díle stojí vždy individuální svoboda proti tomu, co pro něj byla stádní společnost, a myslím, že interpretovat ho jako sociálního filozofa není možné. Pokud jde o malý zájem o Nietzscheho – to asi souvisí s celospolečenskou situací. Nemůžu mluvit za Východ, ale na Západě momentálně vládne velké znejistění, otřes všech dosud pevných hodnot. To není jen v souvislosti s terorismem nebo se stavem po 11. září, ale s tím, že dnes nemáme vůbec žádné hodnoty, a že právě dnes jsme konfrontováni stále víc s neevropskými hodnotami, které do Evropy přicházejí spolu s migrací. Imigranti se od nás odlišují jednou zásadní věcí, a to tím, že vědí zcela přesně, co je dobro a co zlo, umí definovat své hodnoty, a my proti tomu umíme postavit jen slabý liberalismus. V této situaci už Nietzsche nepomáhá, spíš naopak, a když se podíváme třeba do *Spieglu* na žebříček nejprodávanějších knih, zjistíme, že každý týden je z deseti osm s náboženským základem. Lidé hledají znovu hodnoty v náboženství, znovu vzniká potřeba chápat svět jako celek. I nesmírný vliv posledních dvou papežů, předchozího a nynějšího, kteří jsou čtení jako filozofové, s tím souvisí. Co má nyní Západ dělat, jaké jsou naše hodnoty, odkud je můžeme čerpat, které tradiční hodnoty musíme zachovat a uchránit, například hodnotu občanského pořádku, kterou znala ještě generace našich rodičů a která už dnes pro nikoho nic neznamená? A na tyto otázky nenajdeme u Nietzscheho odpověď, tak jako neodpovídá na řadu dalších věcí, která trápí současníky. Mám dojem, že nejnějnější odpovědi dnes má k dispozici filozof Ratzinger. Nietzscheho vliv slábne. V Kolleg Friedrich Nietzsche bychom chtěli jako další velkou akci uspořádat konferenci, která by si položila otázku, zda je právě tohle ta poslední odpověď, kterou Západ umí dát – odpověď na otázku po světě jako celku. Musíme se vrátit k těmto metafyzickým otázkám, ale to samozřejmě nemů-

že a nechce dělat Kolleg sám, k tomu budeme hledat partnery samozřejmě i u vás, ve východní Evropě.

Kladete vlastně otázku, jakou hodnotu mají naše hodnoty. Když ale nyní postavíme proti náboženskému fundamentalismu jednoho druhu, který přichází s imigrací, fundamentalismus druhého druhu, který kotví v naší tradici, když proti dogmatismu například islámskému postavíme dogmatismus křesťanského druhu, pak se nám může snadno stát, že proti sobě budou stát dva světy, které jsou vůči sobě nečarové, které se neseťkávají a nehodí se k sobě, žijí svým časem a svým myšlením. Tady nejde o nějaké nesmyslné Huntingtonovy střety civilizací, ale o to, že každá metafyzika potřebuje dogmatickou strukturu – musíme něco dogmatizovat, abychom mohli vybudovat kulturu.

Jistě, otázka zní, zda může být svoboda dogmatem.

Ještě jinak – co je pro nás dogmatizovatelné teď, po všech těch otřesech, kterými naše kultura prošla v posledních dvou či tří sta letech, od Francouzské revoluce přes Osvětím až po Guantanamo. Myslíte, že by se našlo východisko někde u Nietzscheho, v jeho myšlenkách?

Nemyslím, rozhodně ne ve společenském slova smyslu.

A v osobním, individuálním smyslu? Zarathustra přece mluví k malým lidem žijícím v malých poměrech, a můžeme se ptát, proč se necháváme zmenšit ve svém lidství, ve své hodnotě jako lidé?

Absolutně, každý den jsme menší a menší, stačí se podívat na to šílenství, které předvádí mediální zpravodajství o světových událostech. Pokud formulujeme problém tak, jak jste to udělal vy, musím vám dát za pravdu. A určitě je také cílem Kolleg Friedrich Nietzsche, aby se zde pěstovala doslova „radostná věda“, v podobě jakéhosi opožděného osvícenství.

Jak potom vidíte v tomto světle budoucnost Kolleg Friedrich Nietzsche?

Po téměř deseti letech existence je budoucnost Kolleg Friedrich Nietzsche zajištěna. Nemyslete, bylo mnoho svárů a ne-

jasností o jeho existenci, mnoho resentimentu, také pokusů zrušit tento institut, ale to už je minulost. Mnoha lidem vadila právě svobodomyšlnost institutu a pro mnoho dalších reprezentuje Nietzsche nadále prefašistické myšlení. Přes všechny tyto tlaky jsme dnes stabilizovaní. Další kroky povedou k tomu, aby se naše činnost internacionalizovala, abychom získali spolupracovníky v dalších evropských zemích, a v tomto ohledu spočívají moje naděje hodně na státech bývalého východního bloku, České republiky a Polska a dalších. Kolleg Friedrich Nietzsche bude vždycky dobrým hostitelem, ať už pro institucionální nebo osobní spolupráci. Poďaří-li se nám vytvořit síť takto spolupracujících institucí a osob, bude to pro budoucnost našeho institutu jenom dobře. Osobně mám z dnešní situace institutu dobrý pocit, ale do budoucnosti budu potřebovat pomoc, a doufám, že se jí dočkám i od vás a dalších kolegů.

Děkuji za rozhovor.

Debaty s dr. Schmidtem pokračovaly i mimo tento rozhovor a ukázaly, že ne-daleko našich hranic, v mimořádně malebném městečku s obrovskou kulturní tradicí funguje instituce, která má značné ambice a také velkou ochotu ke spolupráci. Snad ještě víc než o meditace nad Nietzscheovým dílem a o jeho překlady (a do češtiny je toho ještě hodně nepřeloženo) má zájem o to, čemu jeho ředitel říká „Denken der Welt“ – myslet svět, zamýšlet se nad naším světem, v němž rozhodně není všechno v nejlepším pořádku. Je na nás, pro co se rozhodneme. Můžeme jít a zkusit to, můžeme sedět doma a jak praví Nietzsche v *Zarathustrovi*, po dlouhé večery přihlížet „číhajícímu křížákovi, jenž i pavoukům káže o moudrosti a učí takto: Pod kříží se dobře přede!“

Poznámky:

- 1 Stříbrný výhled, metonymicky naděje na něco nového, dobrá vyhlídka. – *Pozn. aut.*
- 2 Van der Velde byl zakladatelem a vedoucí postavou školy zvané Kunstgewerbeschule Weimar, ze které roku 1919 vznikl Bauhaus – „ředitelem Bauhausu“ nikdy nebyl. – *Pozn. aut.*